

Kertomus

Aikataulumuutos:

- ◆ 7.12. ei ole luentoa
- ◆ Luento siirtyy pidettäväksi torstaina 1.12. klo 10-12 (paikka ilmoitetaan myöhemmin)

Kertomus tietämisen muotona

- ◆ Narrare – kertoa (lat.)
- ◆ Juuret: gno- (protoindoeur.) – tietää
- ◆ Kerronnallistaminen yksi inhimillisen tiedon päälajeista
- ◆ Niin todellisten kuin keksittyjen tarinoiden kertominen yhteistä kaikille kulttuureille

Narratiivin tutkimus

- ◆ Kertomuksia tutkittu jo kauan - Aristoteles, romaanin teoria
- ◆ "Narratiivi", "kertomus", omana tutkimuskohteenaan sekä teoreettisena ja metodisena käsitteenä kuitenkin nuorempi ilmiö
- ◆ Narratologia - 1960-l. syntynyt kertomuksia tutkiva tiede, etenkin kirjallisuudentutkimuksessa
- ◆ "Narratiivinen käänne" – kertomus 1970-luvulta ihmistieteissä yhä suosituimpi käsite eri ihmistieteissä

”Klassinen narratologia”

- ◆ Syntyi osana strukturalismia 1960-70 -luvulla
- ◆ Pyrki luomaan ”kertomuksen kielioppia”, määrittelemään kertomuksen rakenteen, kerrontatasot, aktantit, jne.
- ◆ Taustalla Saussuren kieliteoria ja sen jako merkitsijä/merkitty (*signifiant/signifié*) sekä venäläinen formalismi (V. Propp)
- ◆ A. J. Greimas, Gérard Genette, Tzvetan Todorov, Schlomith Rimmon-Kennan
- ◆ Kritisoitu ”universalismista”: keskittyessään kertomuksen sisäiseen rakenteeseen unohti historialliset, yhteiskunnalliset, sukupuoliset ja kulttuuriset erot

”Narratiivinen käänne”?

- ◆ 1970-2000 –lukujen ”narratiivinen käänne”: sosiologia, historia, filosofia, psykologia, kognitiotiede jne. kiinnostui ”kertomuksesta”
- ◆ ”Elämänkaari” – ihmiselämä nähdään kertomuksena, jolla alku, keskikohta ja loppu
- ◆ ”Suurten kertomusten loppu” – postmoderni yhteiskunta ei enää jäsenny edistyksen tai tasa-arvon kaltaisten ”suurten kertomusten” varaan kuten moderni
- ◆ Miten historiankirjoittaja ”juonellistaa” tapahtumat?
- ◆ ”Kertomus” kognitiivisena mallina

Jälkiklassinen narratologia

- ◆ 1990-2000 –lukujen "epäpuhtaita", klassista narratologiaa soveltavia lähestymistapoja
- ◆ Kognitiivinen narratologia (D. Herman)
- ◆ "Luonnollinen" narratologia (M. Fludernik)
- ◆ Kontekstuaalinen ja ideologinen narratologia (feministinen narratologia)
- ◆ Mahdollisten maailmojen semantiikka (M-L. Ryan, L. Doležel)
- ◆ Retorinen narratologia (J. Phelan)
- ◆ Postmoderni/jälkistrukturalistinen narratologia, toiseuden etiikka (A. Gibson)

Kertomus ja tarina

- ◆ Venäläinen formalismi:
 - sjuzhet*: kertomus eli se, miten tapahtumat on kerrottu
 - fabula*: tarina eli tapahtumat "niin kuin ne alun perin tapahtuivat"
- ◆ Tarina kronologinen (ABCDEFGH)
- ◆ Kertomus voi muuttaa järjestystä, jättää jotakin pois (esim. CDFAG)
- ◆ Tarina oletetaan samaksi, vaikka kerrottu eri tavoilla tai eri medioiden kautta

Juoni?

- ◆ Miten "juoni" eroaa "tarinasta" tai "kertomuksesta"?
- ◆ "Ostin uuden moottoripyörän. Vaimoni sai sydänkohtauksen."
- ◆ Kertomus esittää tarinan tapahtumat, juoni luo niiden välille kausaalisen yhteyden
- ◆ Tässä tapauksessa "juoni" on lukijan konstruktio - vaimon sydänkohtauksella ei tarvitse olla mitään yhteyttä moottoripyörän oston kanssa...

Kertomus ilman tarinaa?

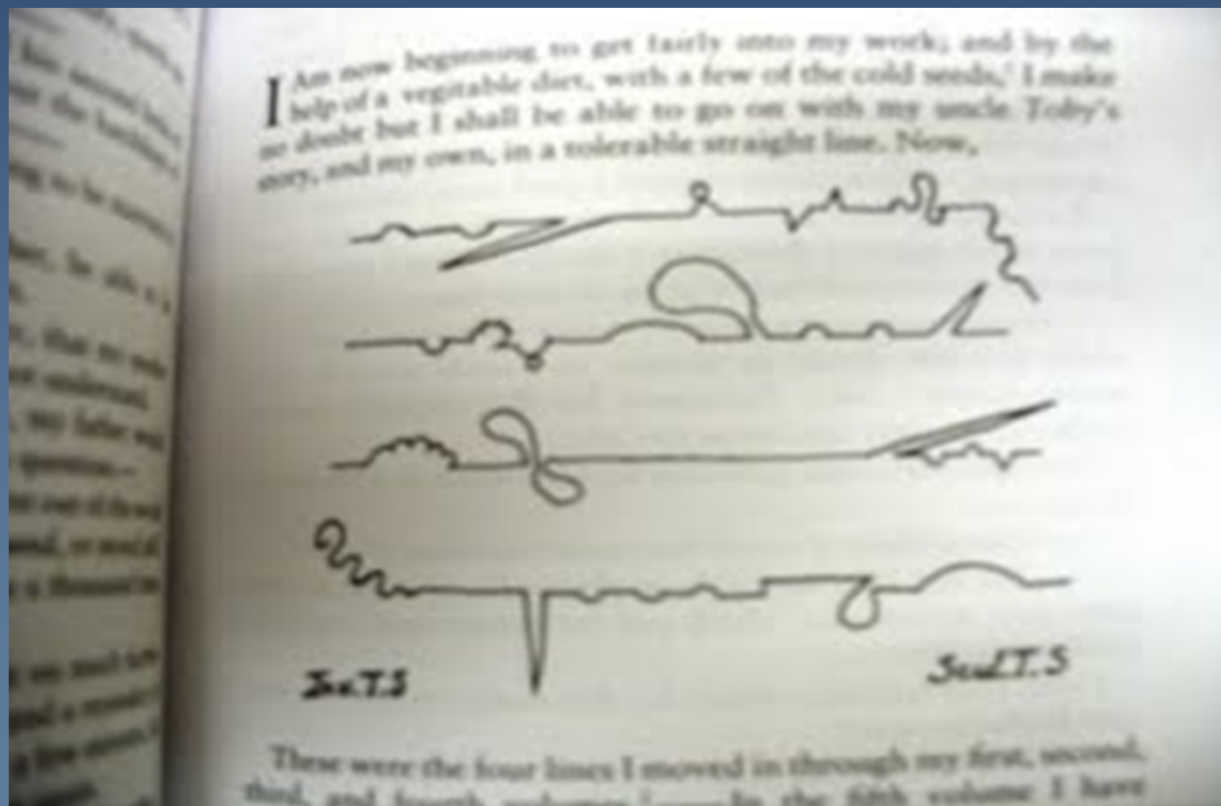
- ◆ Mutta onko aina mahdollista päätellä *kertomuksesta tarinaa*? (vrt. vaikeudet määritellä Krohnin "Suurmogulin päivän" aikatasoja)
- ◆ Tarinan "alkuperäisyys" lopultakin lukijan konstruktio, kertomuksen synnyttämä oletus
- ◆ "Elämä on tarina" – mutta jonkun täytyy se kertoa, edes itselleen, ennen kuin siitä muodostuu tarina

Aikatasot

- ◆ Kirjoituksen aika on aina tilallista – mutta sen voi kokea vain lukemisen ajassa
- ◆ M. Bahtin: *kronotooppi*, ajan ja tilan ykseys kirjallisuudessa
- ◆ Lineaari vs. epälineaari aika
- ◆ Takauma (*analepsis*), ennakointi (*prolepsis*)
- ◆ "hidastukset", "tiivistelmät"

Lawrence Sterne: *Tristram Shandy* (1759-69)

- ◆ Kertojan graafinen esitys kirjansa juonesta:

Kuka kertoo?

- ◆ Minä-kertoja, hän-kertoja, sinä-kertoja...

- ◆ Mutta eikö jokainen kertoja voi halutessaan sanoa "minä"? Tai "hän"?

- ◆ G. Genetten jaottelu:

homodiegeettinen kertoja – osa maailmaa, josta kertoo

heterodiegeettinen kertoja – kerrotun maailman ulkopuolella

Kertojan tiedon rajat

- ◆ "Kaikkietävä kertoja" – heterodiegeettinen kertoja, jonka tiedon rajoja ei erikseen ole määritelty
- ◆ "Epäluotettava kertoja" (W. C. Booth) – useimmiten homodiegeettinen kertoja, jonka välittämä informaatio ei lukijasta syystä tai toisesta tunnu luotettavalta
- ◆ Epäluotettavuuden lähteitä: rajoitettu tietämys, puolueellisuus, halu johtaa harhaan, jne.

Metafiktiivinen kertoja

- ◆ Metafiktio – omaa fiktioluonnettaan kommentoivaa fiktiota
- ◆ "Itsestään tietoinen kertoja": kertoja, joka kommentoi omaa kerrontaansa ja sen rajoja
- ◆ "Kirjailijakertoja", joka ei pysy vain tapahtumien välittäjänä vaan paljastaa olevansa niiden luoja

Kurt Vonnegut: *Mestarien aamiainen*

- ◆ "Ja minä istuin uudessa Holiday Innissä ja panin sen katoamaan, ja ilmestymään jälleen, katoamaan, ja ilmestymään jälleen. Todellisuudessa paikalla oli vain laaja aukea. Muuan maanviljelijä oli kylvänyt sen rukiille."

Fokalisaatio ("näkökulma")

- ◆ G. Genette: fokalisaatio – kuka fokalisoii, mihin ja miten fokalisoidaan
- ◆ Niin visuaalista, auditiivista, kognitiivista kuin emotionaalista
- ◆ "Nolla-fokalisaatio": neutraali, objektiivinen raportti
- ◆ Sisäinen fokalisaatio: jonkun kertomuksen henkilön kautta
 - * pysyvä, vaihteleva, tai päällekkäinen
- ◆ Ulkoinen fokalisaatio: "kameramainen", ei kenenkään tietyn fokalisoijan kautta (=heterodiegeettisen kertojan puhetta)

Joel Lehtonen: *Putkinotko*

Paikoin on niityllä vieläkin vaaleampaa kuin usva. Se on kuin kuuraa tai lunta: niittyvillat siellä kukkivat.

Tuossa lepikossa on oksissa leppäkerppuja, lasten pari viikkoa sitten tekemiä.

Mutta nyt kiintyvät Rosinan ajatukset hienossa aamutuulella väikähtelevään ruispeltoon, joka on lähellä Putkinotkon riihtä. Lehmien kellot kalisevat ja helisevät, ja yksi pömpöttää epätasaisesti: Yömin kello, tuon vanhan lehmän kömpiessä ryteikössä rinteen alla.

Joel Lehtonen: *Putkinotko*

Ja sitten jatkavat hän [Ananias] ja Rosina ja Leja syöntiään. Lapset katselevat yhä Saaraa. Saaralla on ne punaiset sukat. Ja kengät valkeat kuin liitu. Mutta sukista pyrkivät Saaran kantapäät vilkahtelemaan paljaina, kun nämä Muttisen neidin kengät ovat sellaiset, ettei jalka painu niihin ihan pohjiin asti. Saara ajattelee, että siksi kai se jättikin ne tänne maalle. Ei sillä niin pieni jalka ole.

Kertojan vai henkilöhahmon sanoja?

- ◆ *Kerronta*: J. päätti mennä ulos heti sen jälkeen, kun sade olisi lakannut (psykonarraatio)
- ◆ *Suora lainaus*: "Lähden tästä ulos kunhan tuo mokoma lakkaa satamasta", J. ajatteli
- ◆ *Sisäinen monologi*: Lähden tästä ulos kunhan tuo mokoma lakkaa satamasta
- ◆ *Epäsuora lainaus*: J. sanoi lähtevänsä ulos heti kun sade lakkaisi
- ◆ *Vapaa epäsuora kerronta*: J. lähtisi kyllä ulos heti kunhan tuo mokoma lakkaisi satamasta

Joel Lehtonen: *Putkinotko*

Perhe on vaiti, jörösti ja loukkaantuneena. Saara jatkaa iloisesti:

”Etenkin palsternakkarit ovat imakoita, ne ovat imakoita kuin sokeri!”

Nyt tekisi Juutas Käkriäisen jo mieli puhua. Häntä alkaa pistellä tuollainen pöyhkeily. Ja hänen sydänalaansa kaivaa myöskin ikäänkuin kateus: suututtaa, että Saara kehuu saaneensa ja syöneensä sellaista, jota hän ei itse osaksi tunnekaan, nimittäin noita palsternakkareita ja muita, mitä lienevät. Joskin hän on hyvin nähnyt ne juurikkaat, mörötit, ja mitä ne toiset olivatkaan, röpötit, Aapelilla, kaupungissa ja Sahan kartanossa, niin muista ei hänellä ole selvää. Jos nyt Saara ensinkin on niitä syönytään! Tai tietää edes, mitä ne ovat. Mokokakin, joka ei vielä tiedä maailmasta mistään. Ei tiedä, että se on kattopahvia, sillä pihviä ei ole missään.

Lisää *Putkinotkoa*...

Ja jokin alkaa kaivaa rintaa kuin alakuloisuus. Äsken on kiukku siinä voimakkaassa rinnassa lietsunut niinkuin pauhaavat ja pölisevät pajanpalkeet. Yhä polttaa otsassa se suuttuminen...

Ettei saa olla rauhassa... omine aikoineen!

Että pitääkin tulla se rähinä!

Nyt vasitenkin, kun hän juuri oli rupeamaisillaan suosiolla taas töihinkin ja aikoi lähteä ilomielin hankkimaan evästä niille kasakoille, lapsille.

Kävelee, kävelee.

Jotenkin sitten siinä vähitellen ajatuksiin, että nyt ne toiset juovat kahvia siellä mökillä, seinättömässä tuvassa.

Vapaa epäsuora kerronta

- ◆ "Free indirect speech"
- ◆ Ei aina selvää, missä kertojan puhe loppuu ja henkilöhahmon alkaa...
- ◆ M. Bahtin: vapaa epäsuora kerronta todistaa kielen dialogisuudesta – kieli on sosiaalinen ilmiö
- ◆ Kognitiivinen narratologia: VEK kertoo mielen malleista, siitä miten tulkitsemme toinen toistemme ajatuksia, peilaamme niitä omassa mielessämme (vrt. N. Sarraute: tropismit)

Henkilöhahmo

- ◆ *Persona* (lat.) – näyttelijän maski
- ◆ Aristoteles: henkilöhahmo alisteinen juonelle
- ◆ Henry James (1884): "mitä henkilöhahmo on muuta kuin tapahtuman määrittäjä; mitä tapahtuma on muuta kuin henkilöhahmon kuvausta?"
- ◆ Voiko henkilöhahmo jatkaa "elämänsä" kertomuksen ulkopuolella?
- ◆ Missä mielessä fanifiktio "Harry Potter" on edelleen sama hahmo kuin J. K. Rowlingin romaanien Harry Potter?

Todellinen henkilö vs. fiktio?

- ◆ Voiko todellinen henkilö siirtyä fiktion?
- ◆ Missä määrin J. Tervon *Koljatin* "Pekka Lahnanen" on / ei ole Matti Vanhanen?
- ◆ Fiktio – fingere (lat.): muovata
- ◆ (Oma)elämäkerta: missä menee tyylyttelyn ja fiktion raja?
- ◆ Elämäkertaromaani, autofiktio, avainromaani...

Henkilöhahmon tyypittelyä

- ◆ Aristoteles: diegeettinen vs. mimeettinen; ylevä (tragedia) vs. alhainen (komedia)
- ◆ Allegorinen vs. mimeettinen
- ◆ E. M. Forster: "Litteä" vs. "pyöreä"
- ◆ Yksiulotteinen "tyyppi" vs. moniulotteinen "persoonallisuus"
- ◆ Hahmo: joukko sille annettuja attribuutteja?
- ◆ Mutta miten lukija täyttää hahmon "aukot"?

A. Fokkema: Henkilöhahmoa määrittävät koodit

- ◆ Denotatiiviset koodit – nimi,
persoonapronomini
- ◆ Konnotatiiviset koodit (yleistys lukijoiden
odotuksista, genresidonnaisia):
 - Looginen koodi
 - Biologinen koodi
 - Psykologinen koodi
 - Sosiaalinen koodi
 - Metaforan ja metonymian koodit